

5. Мацибора Т.В. Передумови залучення та ефективного використання іноземних інвестицій в АПК України : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.07.02 / Т.В. Мацибора; Ун-т економіки та прогнозування НАН України. – К., 2005. – 18 с.
6. Могильний О.М. Реалії та парадокси аграрної політики / О.М. Могильний // Економіка України. – 2008. – № 12. – С. 40–51.
7. Новикова О.Ф. Соціальна орієнтація економіки: механізми державного регулювання : монографія / О.Ф. Новикова, С.М. Гріневська, Л.Л. Шамілева / НАН України. Ін-т економіки промисловості. – Донецьк, 2009. – 220 с.
8. Польова Т.В. Аналіз демографічних змін та якості життя населення у сучасній Україні / Т.В. Польова // Вісн. Запорізь. нац. ун-ту. – 2010. – № 2(6). – С. 165–171.
9. Саблук П. Стан і перспективи розвитку агропромислового комплексу України / П. Саблук // Економіка України. – 2008. – № 12. – С. 4–18.
10. Статистичний щорічник України за 2013 р. / за ред. О.Г. Осауленка. – К. : Держаналітигорм, 2014. – 552 с.
11. Капітальні інвестиції в Україні за 2013 рік: стат. бюл. – К. : Держаналітигорм, 2014. – 38 с.

Стаття надійшла 08.06.2016

УДК 331.544:37

М.І. Дрозач, Н.К. Стульпінас
Drozach, M.I., Stul'pinas, N.K.

Підтвердження результатів неформального професійного навчання за робітничими професіями в Україні (*госвіг та пропозиції*)

Certification of Informal Skills Training in Worker Occupations in Ukraine (*Experience and Suggestions*)

Розглянуто стан упровадження системи підтвердження результатів неформального професійного навчання за робітничими професіями та визначені пропозиції щодо розширення відповідного переліку професій.

Ключові слова: неформальне професійне навчання, підтвердження кваліфікації, робітничі професії.

This article studied the state of implementation of certifying informal skills training in worker occupations and also it designed proposals to extend the list of related occupations.

Keywords: informal skills training, proof of qualification, worker occupations.

Постановка проблеми. На шляху до євроінтеграції Україна має здійснювати суттєві структурні перетворення в економічній сфері, які пов'язані з необхідністю переходу до інноваційної економіки з використанням новітніх

технологій. Це потребує залучення підготовлених фахівців, що відповідають вимогам європейського ринку праці. Відтак удосконалюється система професійної освіти та навчання, яка має створити кадровий потенціал, здатний забезпечити якісний “стрибок” в економіці та житті країни в цілому.

Одним із значущих напрямів цієї роботи є впровадження системи підтвердження результатів неформального професійного навчання за робітничими професіями, яка забезпечує офіційне визнання кваліфікацій, набутих за межами навчальних закладів на робочому місці, шляхом проходження короткотермінових навчальних курсів, за допомогою самонавчання.

Ця форма навчання характеризується гнучкістю, здатністю швидко реагувати на потреби ринку праці, а також більшою доступністю за фінансовими витратами, ніж навчання у закладах формальної освіти. Неформальне навчання може доповнювати кваліфікацію, набуту за допомогою формальної освіти, створює можливості отримання часткових кваліфікацій, розширюючи професійні можливості осіб “горизонтально” протягом усього життя.

З багатьох причин на сьогодні організація роботи з підтвердження кваліфікації за результатами неформального навчання поки що перебуває на початковій стадії.

Дрозач Максим Іванович, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу робочих місць, профорієнтації та підготовки кадрів НДІ праці і зайнятості населення Мінсоцполітики і НАН України (Київ);

Стульпінас Надія Казисівна, старший науковий співробітник відділу робочих місць, профорієнтації та підготовки кадрів НДІ праці і зайнятості населення Мінсоцполітики і НАН України (Київ).

Drozach, Maksym Ivanovych, PhD in Economics, Senior Researcher, Leading Researcher in the Department of Jobs, Vocational Guidance and Training at the Scientific Research Institute of Labour and Employment of the Population under the Ministry of Social Policy of Ukraine and National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv);

Stul'pinas, Nadiia Kazysivna, Senior Researcher in the Department of Jobs, Vocational Guidance and Training at the Scientific Research Institute of Labour and Employment of the Population under the Ministry of Social Policy of Ukraine and National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv).

© Дрозач М.І., Стульпінас Н.К., 2016

© Drozach, M.I., Stul'pinas, N.K., 2016

Переважно відбувається лише часткове інформування та консультування працівниками територіальних органів Державної служби зайнятості України осіб, які звернулись у питаннях підтвердження кваліфікації за результатами неформального навчання. Зокрема – через обмеженість переліку професій, за якими можна підтвердити кваліфікацію за результатами неформального професійного навчання, що потребує розширення зазначеного переліку.

Аналіз останніх досліджень. Питання підтвердження професійних компетенцій, набутих за допомогою неформального навчання, викладені у працях зарубіжних дослідників, зокрема Т. Куусела, Е. Мітрої, Б. Мансфілда, Н. Дауні, О.Н. Олейнікової, А.А. Муравйової, Г.В. Борисової, О.Е. Пермякова та багатьох інших.

Розвиток системи підтвердження результатів неформального навчання став предметом дослідження ряду вітчизняних учених та практиків: Н.П. Паршиної, Н.Г. Василенко, Н.Г. Ничкало, Р.А. Колишка, С.В. Мельника та інших.

Разом з тим питання попиту на професії, за якими можливе підтвердження кваліфікації за результатами неформального навчання, потребує подальшого вивчення.

Мета статті – дослідження щодо професій, з яких є потреба здійснювати підтвердження кваліфікацій за результатами неформального навчання для впровадження та розвитку цієї системи.

Виклад основного матеріалу. На шляху до впровадження зазначеної системи в Україні вже здійснено ряд заходів. Зокрема, визнання неформального навчання регламентовано Законом України “Про професійний розвиток працівників”. Згідно з п. 5 ст. 6 даного закону “роботодавці можуть здійснювати формальне і неформальне професійне навчання працівників”. У п. 2 ст. 14 вказується, що “результати неформального професійного навчання підтверджуються документом установленого зразка про присвоєння або підвищення робітничої кваліфікації” [1].

Можливість підтвердження кваліфікації за результатами неформального навчання робітничим професіям забезпечується також Законом України “Про зайнятість населення”: п. 5 ст. 5 визначає таке навчання як одну з гарантій у сфері зайнятості населення [2].

На виконання зазначених законів за останні роки з ініціативи Міністерства соціальної політики України розроблено та затверджено ряд нормативно-правових документів для реалізації механізму підтвердження кваліфікації за результатами неформального навчання. Зокрема, це “Порядок підтвердження результатів неформального професійного навчання осіб за робітничими професіями”, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 р. № 340, “Порядок створення комісії для підтвердження результатів неформального професійного навчання осіб за робітничими професіями”, затверджений наказом Міністерства соціальної політики України та Міністерства освіти і науки України від 16.12.2013 р. № 875/1776, “Вимоги до підприємств, установ, організацій для підтвердження результатів неформального професійного навчання осіб за робітничими професіями”, затверджені наказом Міністерства соціальної політики України та Міністерства освіти і науки України від 16.12.2013 р. № 875/1776 та інші.

На сьогодні підтвердження результатів неформального навчання передбачено лише за трьома професіями: *кухар* (3–6 розрядів), *зварник* (6–8 розрядів, I–III рівнів кваліфікації) та *охоронник* (1–2 розрядів) – відповідно до “Переліку робітничих професій, за якими здійснюється підтвердження результатів неформального професійного навчання осіб за робітничими професіями” [3]. Це значно обмежує можливості підтвердження кваліфікації за результатами неформального навчання.

З метою вивчення можливостей розширення переліку професій досліджено досвід зарубіжних країн та проведено анкетне опитування. Доцільно розглянути деякі аспекти даного процесу на прикладі окремих країн та визначити, зокрема, як реалізовувалися пілотні проекти з підтвердження кваліфікацій за результатами неформального навчання, яких галузей та професій це стосувалося.

З кінця 1990-х рр. у *Нідерландах* ряд секторів промисловості (наприклад, малярська справа, м'ясна, будівельна, обробна промисловість і охорона здоров'я) почали реалізацію проектів пов'язаних із EVC (визнання придбаних компетенцій) на галузевому рівні відповідно до Закону “Про освіту і професійне навчання” (*Wet Educatie en Beroepsoponderwijs*). До створення EVC-процедур здебільшого залучалися соціальні партнери, галузеві організації та регіональні установи системи професійної освіти (ROC). Уряд Нідерландів стимулює ці ініціативи через Центр знань EVC [4, с. 52].

У *Фінляндії* до розвитку кваліфікацій, що ґрунтуються на компетенціях, залучені: Конфедерація роботодавців сфери послуг (PT); Конфедерація фінської промисловості та зайнятості (TT); Центральна організація профспілок Фінляндії (SAK); Федерація із захисту прав робітників в інститутах влади Фінляндії (STTK); Конфедерація профспілок працівників з вищою освітою Фінляндії (AKAVA). Крім того, безліч профспілок певних галузей представлені в екзаменаційних комітетах. 21 профспілку залучено до “ALVAR” – проекту забезпечення якості в рамках тестування та оцінки кваліфікацій, що ґрунтуються на компетенціях. Галузями з найбільшою кількістю таких кваліфікацій є сектор технологічної організації руху транспорту та культурний сектор [4, с. 65].

2012 р. у *Сербії* як пілотний проект EU IPA створено чотири галузеві ради, які представляли сільське господарство, харчову промисловість, сфери туризму і громадського харчування та ІКТ. Окремі з членів галузевих рад були представниками сфери освіти і Національної служби зайнятості [5, с. 24].

З 2013 р. у *Вірменії* Європейський Фонд освіти у співпраці з Департаментом додаткової та безперервної освіти МОН та НГО “Розвиток та збереження вірменських кулінарних традицій” реалізує проект з пілотного впровадження системи валідації (підтвердження) неформального та інформального навчання в кулінарних професіях. Результатами проекту стали навчання оцінювачів, отримання фахівцями сертифікатів кухарів і розробка концепції впровадження системи валідації неформального та інформального навчання, яка описує інституціональні обов'язки і методи роботи [5, с. 75].

У рамках фінсько-російських проектів ВАЛО і PROSKILLS у 2011–2012 рр. проводився експеримент щодо

уточнення вимог до змісту праці, кваліфікації та компетенцій працівника за різними кваліфікаційними рівнями в рамках конкретних видів економічної діяльності. Всього складено п'ять карт компетенцій різного кваліфікаційного рівня:

- реставратор декоративно-художніх фарбувань 4-го кваліфікаційного рівня;
- маляр будівельний 4-го кваліфікаційного рівня;
- арматурник/бетоняр 3-го кваліфікаційного рівня;
- адміністратор готелю 4-го і 5-го кваліфікаційних рівнів [6, с. 36].

Досвід ряду країн з підтвердження кваліфікацій за результатами неформального навчання свідчить про можливості його використання у різних сферах діяльності, а також про підтримку цієї форми навчання соціальними партнерами.

В Україні система підтвердження результатів неформального навчання перебуває на початковій стадії апробації з однієї професії – 5122 “Кухар”. Зокрема, на базі Вищого комерційного училища Київського національного торговельно-економічного університету протягом 2013–2014 рр. за підтримки Європейського фонду освіти відбулося пілотне впровадження комплексної моделі визнання неформальної освіти (за спеціальністю “кухар”) з метою тестування розроблених інструментів оцінювання, за результатами якого більше 20 осіб підтвердили свою кваліфікацію.

У 2016 р. набув чинності наказ Міністерства соціальної політики України “Про затвердження Переліку суб'єктів підтвердження результатів неформального професійного навчання осіб за робітничими професіями”, яким офіційно визначено перші три суб'єкти підтвердження результатів неформального професійного навчання осіб за професією “Кухар”: Вище комерційне училище КНТЕУ; Державний навчальний заклад “Одеський центр професійно-технічної освіти державної служби зайнятості”; Державний навчальний заклад “Рівненський центр професійно-технічної освіти державної служби зайнятості” [7].

Для вивчення попиту на професії та кваліфікації, які можуть бути підтверджені за результатами неформального навчання, в рамках виконання наукової роботи, у 2015 р. НДІ праці і зайнятості здійснено анкетне обстеження Київського міського та регіональних центрів зайнятості. В опитуванні взяли участь всі 25 центрів зайнятості. Також здійснено анкетне обстеження 383 навчальних закладів усіх атестаційних рівнів, у т.ч. ВНЗ, що мають ліцензію на підготовку за робітничими професіями.

Результати опитування свідчать, що роботу з підтвердження результатів неформального навчання в рамках консультацій за професіями 5122 “Кухар” (3–6 розряди), 7219 “Зварник” (6–8 розряди, I–III рівні кваліфікації) та 5169 “Охоронник” (1–2 розряди) розпочали дві третини (16 із 25) регіональних центрів зайнятості (в т.ч. Київський міський центр зайнятості). Серед 84 осіб, які звернулися до центрів зайнятості, виявлено попит на підтвердження кваліфікації за результатами неформального навчання також на інші професії, відсутні у “Переліку”. Найбільший попит спостерігається на професії з таких

професійних груп (за Класифікатором професій ДК 003:2010), як:

- “Працівники сфери торгівлі та послуг”. У підтвердженні кваліфікації за результатами неформального навчання за цією професійною групою зацікавлені 43 особи (більше 50%). Найбільший попит мають професії: 5122 “Кухар” – 23 особи, 5220 “Продавець продовольчих товарів” – 10 осіб (також необхідно звернути увагу на попит за суміжною професією 5220 “Продавець непродовольчих товарів” – 5 осіб);

- “Кваліфіковані робітники з інструментом”. У підтвердженні кваліфікації за результатами неформального навчання за цією професійною групою зацікавлені 40 осіб. Найбільший попит серед професій цієї групи має професія 7122 “Муляр” – 8 осіб, 7231 “Слюсар з ремонту автомобілів” – 5 осіб.

Аналіз відповідей респондентів щодо професій, якими слід доповнити “Перелік”, засвідчує, що серед 74 професій, вказаних респондентами-центрами зайнятості, та 152 професій, вказаних респондентами-навчальними закладами, найчастіше пропонуються:

1. Професії сфери торгівлі та послуг, сфери тимчасового розміщування й організації харчування, а також професії технічних службовців:

- за інформацією центрів зайнятості: професію 5220 “Продавець продовольчих товарів” вказали працівники 21 регіонального центру (84% респондентів), 5220 “Продавець непродовольчих товарів” – 20 (80%), 5141 “Перукар (перукар-модельєр)” – 10 (40%), 5123 “Офіціант” – 7 (28%), 5123 “Бармен”, 5141 “Манікюрник”, 7412 “Кондитер” – по 6 (24% респондентів);

- за інформацією навчальних закладів: 4112 “Оператор комп'ютерного набору” (вказали 42 респонденти), 7412 “Кондитер” (28), 5141 “Перукар (перукар-модельєр)” (25), 7433 “Кравець” (25), 5123 “Офіціант” (21), 7436 “Швачка” (17), 5141 “Манікюрник” (16), 5220 “Продавець продовольчих товарів” (15) і 5220 “Продавець непродовольчих товарів” (11), 5122 “Кухар” (14 респондентів).

2. Професії галузі будівництва:

- за інформацією навчальних закладів: 7133 “Штукатур” (36 респондентів), 7122 “Муляр” (26), 7141 “Маляр” (24), 7132 “Лицювальник-плиточник” (14).

3. Інші професії (із 7 та 8 груп “Класифікатора професій”):

- за інформацією регіональних центрів зайнятості: 7212 “Електрогазозварник” – 8 центрів, 32% респондентів), 7233 “Слюсар-ремонтник” та 8211 “Токар” – 6 центрів, 24% респондентів);

- за інформацією навчальних закладів: 7231 “Слюсар з ремонту автомобілів” (28 респондентів), 8331 “Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва” (18), 7212 “Електрогазозварник” (17), 7241 “Електромонтер з ремонту та обслуговування електроустаткування” (17), 8322 “Водій автотранспортних засобів” (14).

Аналіз пропозицій респондентів щодо професій, якими потрібно доповнити “Перелік”, засвідчує попит на підтвердження кваліфікації за результатами неформального навчання у розрізі професійних груп та галузей, які

переважно пов'язані зі сферою торгівлі та послуг, та професіями кваліфікованих робітників з інструментом.

Висновки та перспективи. Впровадження системи підтвердження кваліфікації за результатами неформального навчання створює можливість для розвитку нових форм практичного навчання та оцінювання його результатів. Це новий, актуальний, перспективний механізм розвитку вітчизняної системи незалежного оцінювання та сертифікації кваліфікацій, а також один із ключових напрямів модернізації системи професійної освіти і навчання, що підтверджується досвідом ряду країн Європи.

В Україні процес підтвердження кваліфікації за результатами неформального навчання стримується недостатнім нормативно-правовим забезпеченням, обмеженістю переліку професій, пропонованого для проходження процедури такого підтвердження.

Автори рекомендують розглянути питання в частині доповнення "Переліку робітничих професій, за якими здійснюється підтвердження результатів неформального професійного навчання осіб за робітничими професіями" наступними професіями: 5123 "Бармен", 5123 "Офіціант", 5133 "Соціальний робітник", 5141 "Манікюрник", 5141 "Педикюрник", 5141 "Перукар (перукар-модельєр)", 5142 "Покоївка", 5220 "Продавець продовольчих товарів", 5220 "Продавець непродовольчих товарів" (доцільно також включити професію 5230 "Продавець (з лотка, на ринку)", 5220 "Продавець-консультант", 7122 "Муляр", 7124 "Столяр будівельний", 7132 "Лицювальник-плиточник", 7133 "Штукатур", 7136 "Слюсар-сантехнік", 7141 "Маляр", 7213 "Рихтувальник кузовів", 7433 "Кравець", 7435 "Закрійник",

7436 "Швачка", 7442 "Взуттьовик з ремонту взуття".

При формуванні "Переліку" особливу увагу потрібно звернути на професії, пов'язані з підвищеною небезпекою. Необхідно узгодити і затвердити на державному рівні перелік видів робіт із підвищеною небезпекою, за якими можливо проводити підтвердження результатів неформального навчання. Це дозволить одночасно із сертифікатом або свідоцтвом видавати особі посвідчення про право виконання зазначених робіт.

Окрім того, необхідно враховувати позицію респондентів щодо потреби у здійсненні кількох експериментів з проведення процедури оцінювання та підтвердження кваліфікації за результатами неформального навчання за "пілотними" професіями – 5122 "Кухар" (3–6 розряди), 7219 "Зварник" (6–8 розряди, I–III рівні кваліфікації) та 5169 "Охоронник" (1–2 розряди), а також можливу потребу вдосконалення цієї процедури. Це також підтверджується висновками Міжвідомчої робочої групи. На сьогодні такий експеримент уже здійснюється в ряді регіонів України. Його результати дозволять отримати досвід, який може дати відповіді на багато питань: зокрема, наскільки взагалі має попит ця система серед працівників та наскільки вона цікава роботодавцям.

До формування "Переліку робітничих професій, за якими здійснюється підтвердження результатів неформального професійного навчання осіб за робітничими професіями" необхідно залучати регіональні органи влади (з метою врахування місцевого попиту на професії) та інших соціальних партнерів – для розширення можливостей фінансування цієї системи.

Список використаних джерел

1. Закон України "Про професійний розвиток працівників" від 12.01.2012 р. № 4312-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4312-17>
2. Закон України "Про зайнятість населення" від 05.07.2012 р. № 5067-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5067-17/print1381390778093966>
3. Перелік робітничих професій, за якими здійснюється підтвердження результатів неформального професійного навчання осіб за робітничими професіями, затверджений наказом Міністерства соціальної політики України від 23.12.2013 р. № 886 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0005-14>
4. Европейский опыт признания профессиональных квалификаций, полученных в результате неформального и спонтанного обучения / авт.-сост. : О.В. Дехтяренко [и др.] ; под ред. Э.М. Калицкого ; пер. с англ. И.В. Павлючик, Е.С. Харченко. – Минск : РИПО, 2011. – 140 с.
5. Існуючі класифікатори професій, освітніх програм, відповідні стандарти на НРК в Україні: яким чином їх необхідно поєднати з метою впровадження узгодженої та актуальної Національної системи кваліфікацій? [Електронний ресурс] : м-ли семінару. – К.: Київ. нац. ун-т ім. Т.Г.Шевченка., 2015 р. – Режим доступу: irp.org.ua/news/77
6. Инновационные формы практического обучения и сотрудничества работодателей и профессиональных образовательных организаций / Борисова Г.В., Менькова С.В., Пермяков О.Е., Шадрин В.А. – Санкт-Петербург: 2014. – 100 с.
7. Перелік суб'єктів підтвердження результатів неформального професійного навчання осіб за робітничими професіями, затверджений Наказом Міністерства соціальної політики України від 16.03.2016 р. № 256 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0455-16>

Стаття надійшла 17.05.2016